

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДУМКА

УДК: [070:9](477),1963/2013”

© Юрій Макар, Віталій Макар

(м. Чернівці)

ВИЗНАНЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЦІВ

Юрій Макар, Віталій Макар. Визнане фахове видання суспільствознавців. Автори присвячують статтю піввіковому ювілеєві «Українського історика», видання якого започаткували українські вчені, які волею долі опинилися поза межами батьківщини. З набуттям Україною незалежності центр діяльності часопису поступово переноситься на материкову батьківщину. За півстоліття своєї видавничої діяльності він зарекомендував себе одним з найважливіших історіографічно-методологічних видань української суспільно-політичної думки.

Ключові слова: історіографія, методологія, історична схема та періодизація минулого України, «Український історик», «Український історичний журнал», Грушевськознавство.

Юрій Макар, Віталій Макар. Признанное специализированное издание обществоведов. Авторы посвящают статью полувековому юбилею «Украинского историка», издание которого начали украинские ученые, волею судьбы оказавшиеся за границами родины. После обретения Украиной независимости центр деятельности издания постепенно переносится в материковую родину. За столетия своей издательской деятельности оно зарекомендовало себя как одно из важнейших историографически-методологических изданий украинской общественно-политической мысли.

Ключевые слова: историография, методология, историческая схема и периодизация прошлого Украины, «Украинский историк», «Украинский исторический журнал», Грушевскоеведение.

Yuriv Makar, Vitaliy Makar. Recognized Professional Publication Among Social Science Researchers. The authors devote their article to «The Ukrainian Historian», a journal that has been started to published by Ukrainian scientists abroad and celebrates his half-century anniversary. Since Ukraine's independence the activity of journal publishing transferred to the mainland home. For half a century his publishing career, he has established himself as one of the major historiographical and methodological publications of Ukrainian social and political thought.

Key words: historiography, methodology, historical scheme and periodization of Ukraine, «The Ukrainian Historian», «Ukrainian Historical Journal», Hrushevsky studies.

Про *Український історик* від початку його виходу і до наших днів написано чимало як в самій Україні, так і поза її межами. Очевидно тут зараз немає особливої потреби здійснювати якийсь глибший аналіз всього того, що про журнал написано –

схвального, критичного, доброзичливого і ін. Тепер це могла б бути широка окрема тема наукового дослідження. Хочемо лише звернути увагу, що серед публікацій про передумови заснування друкованого органу *Українського історичного товариства*, який, до речі, почав виходити фактично двома роками раніше, ніж виникло саме Товариство, є чимало публікацій в Україні. Серед них нам хотілося б виділити дві, найбільш повні і багатогранні. Перша монографічна праця під назвою *«Український історик»: тенева, тематика, постаті¹* з'явилася в Україні десять років тому. Авторка монографії – київський науковець *Людмила Сакада*. Перша в незалежній Україні книга про міжнародний, по суті справи, український науковий часопис такого широко планового характеру базувалася на попередньо захищеній кандидатській дисертації, що стало своєрідним підсумком першого десятиліття, чи трохи більше, розвитку взаємодії українських вчених – в Україні і діаспорі – щодо подальшого розвитку української історичної науки, а головне – очищення її від багаторічних ідеологічних спотворень та повернення їй наукової об'єктивності.

Інша монографічна праця, пера доктора історичних наук, професора Алли Атаманенко, значно ширша за обсягом проблематики і обсягом викладу, присвячена *Українському історичному товариству²*. Цілком зрозуміло, що питання *Українського історика* на сторінках монографії знайшло доволі широке висвітлення. Немає очевидно потреби говорити, що і перша і друга монографії посідають доволі значну джерельну базу. На них дані чисельні позитивні відгуки в Україні та інших державах масового проживання українців.

Якщо ж говорити, що ж спонукало у нелегкі повоєнні роки українських вчених у вигнанні заснувати науковий часопис, який станом на сьогодні виданий у 192 томах, останній випуск вийшов за 2010-2011 рр., обсягом у 504 с., а незабаром побачить світ новий випуск, то відповіді довго не доведеться шукати. За словами засновника і нинішнього редактора *Українського історика*, професора *Любомира Винара*, вони робили усе, що було в їх силах, аби «українська наукова історіографія в діаспорі, а від 1991 р. – в Україні, мала свій репрезентативний журнал, в якому співпрацюють історики і дослідники спеціальних історичних дисциплін»³. Висновок загальний, зроблений через 40 років після появи журналу, коли звільнена Україна крокувала шляхом незалежності вже другий десяток років. А перед тим був час, коли ті з українсь-

ких вчених, кому довелося скитатися світами, позбавлені можливості жити і працювати на Батьківщині, задалися метою не просто зберегти досягнення *вітчизняної науки*, але й примножити їх новими дослідженнями в новітню епоху. Безумовно, подібне завдання було надзвичайно важким і складним для виконання, оскільки вчені були відірвані від вітчизняного середовища, позбавлені матеріального забезпечення і можливості доступу до джерельної бази на батьківщині.

Коли ми сьогодні говоримо про часопис *Український історик*, то не забуваємо, що він не був єдиним на час свого заснування виданням, яке здійснювало українські суспільствознавчі дослідження. Їх проводили: Наукове товариство імені Тараса Шевченка в Європі, Канаді, США; Українська вільна академія в США; Українська вільна академія в Канаді, Український вільний університет тощо. *Українське історичне товариство*, органом якого став *Український історик*, тісно співпрацювало з тими науковими установами в діаспорі. Більше того, вчені, як правило, брали участь в роботі тих установ спільно, взаємно доповнюючи один одного у справі вирішення тих чи інших нагальних проблем.

Отже, ідея видання *Українського історика* належала *Любомирові Винареві*. Не вдаючись у деталі її розвитку нагадаємо, що до початку 60-хрр. минулого століття вона дозрівала. Але, щоб матеріалізувати, будь-яку ідею потрібен колектив ініціаторів-однодумців, авторський колектив і, безумовно, засоби, тим більше, в чужомовному середовищі. Як на нашу думку, найлегше вирішувалася перша проблема. Хоч не можна сказати, що усі ті вчені, які згодом склали ядро *Ініціативної групи*, або в силу своїх можливостей і досвіду допомагали у підготовці до видання, а потім і здійснювали публікації *Українського історика*, були відразу єдиної думки щодо можливостей створення часопису. Як і в кожній науково-дослідній справі, мали місце різні точки зору, сумніви, тривали дискусії. Але попри усі неув'язки, справа просувалася вперед і журнал кінець-кінців побачив світ.

Отже, у жовтні 1963 р. на сторінках щомісячника *Самостійна Україна*, що була органом *Організації державного відродження України* і видавалася у Чикаго українсько-американською видавничою спілкою *Ukrainian-American Publishing and Printing Co. Inc.* вперше з'явився своєрідний план-проспект майбутнього першого випуску *Українського історика*, зокрема програмова стаття Олександра Оглоблина *Завдання української історіографії на еміграції* та ряд інших матеріалів. Поданим матеріалам передувало редакційне повідомлення наступного змісту: «Завдяки співпраці з головою Історичної комісії «Зарево», п. Д-ром Л. Винаром, маємо змогу відкрити в нашому журналі відділ п.з. «Український історик», що появлятиметься 4 рази на рік»⁴.

У грудні того ж року ініціатор *Українського історика* Любомир Винар у листі до свого вчителя Олександра Оглоблина пояснював необхідність вступити у співпрацю з *Самостійною Україною*, що належала до мельниківського напрямку ОУН, не партійно-ідеологічними мотивами, оскільки йому власне за це неодноразово докоряли, що нібито він ставив наперед майбутній науковий часопис у залежність від поглядів окремої політичної сили в українському визвольному русі. В згаданому листі він зокрема писав: «Найкраще, якщо б У.І. появлявся *окремо* – але наразі це неможливо через фонди. І так я зайшов в борги, etc. Я дав дозвіл С.У. передруковувати матеріал з тим, що друк коштує значно менше»⁵.

Ще до згаданого листа, на початку листопада 1963 р. вийшов окремим друком перший випуск *Українського історика* обсягом 24 сторінок, тобто один друкований аркуш, і мав вигляд зброшурованого зошита. Наклад першого і двох наступних випусків часопису становив по 200 примірників кожного. А сам редактор взявся за його розповсюдження серед українських науковців, передусім істориків, і культурних діячів з надією залучити їх до авторства і передплати нового наукового видання на Заході⁶.

Обираючи назву для часопису редактор-засновник виходив з міркування, що вона повинна якнайповніше відзеркалювати характер і зміст фахового науково-інформаційного видання, на сторінках якого поряд з оглядами-рецензіями та розділом хроніки наукового життя виходили б також статті на важливі історичні теми та джерельні матеріали. До речі, розглядалися й інші варіанти назви журналу, наприклад, *Український історичний кварталник*, *Історичний збірник* тощо. Але, на думку Любомира Винара, обрана назва – *Український історик* – найповніше відповідала новітнім потребам української історичної науки⁷.

Цілком зрозуміло, що в рамках невеликого за обсягом матеріалу, присвяченого півстолітньому ювілеєві *Українського історика*, неможливо детально зупинитися на докладному аналізі того, що з'явилося за минулі десятиліття на його сторінках. Тим не менше, спробуємо це зробити, бодай побіжно.

Перш за все, як це й прийнято в суспільствознавчих дослідженнях, насамперед історичних, звернемося до періодизації його історії. Сам засновник часопису свого часу виділив чотири етапи історії становлення, розвитку та діяльності видання, а саме:

- *перший* – 1963-1964 рр., як час виходу часопису в якості бюлетеня Історичної комісії *Зарево*, що стосувалося перших чотирьох випусків. Тоді видання носило здебільшого інформаційно-бібліографічний характер;

- *другий* – 1965 – середина 1980-х рр., тобто час від набуття часописом статусу друкованого органу *Українського історичного товариства*, коли він розбудовувався як періодичне видання української історіографії на Заході, внаслідок чого зростає авторитет наукового видання та визнання його в українських та неукраїнських наукових колах західних країн;

- *третій* – друга половина 80-х рр. Саме тоді, у зв'язку з розширенням тематики публікацій, часопис набув характеру історико-краєзнавчого видання;

- *четвертий* – розпочався з 1990 р. Його характерною прикметою стало розширення співпраці діаспорних науковців із вченими материкової батьківщини, що сприяло трансформації часопису у спільне видання істориків України та діаспори.

Щоправда, сам Винар згодом дещо модифікував висунену періодизацію. З'явилися спроби періодизування діяльності часопису й в Україні⁸. Проте, деталі проблеми для нашої короткої розвідки особливо значення не мають. Найважливішим, на нашу думку, є те, що з 1990-1991 рр. *Український історик* поступово, зрештою, доволі швидко перетворювався на науковий часопис українських вчених у зарубіжжі та Україні, що стало особливо відчутним після розпаду СРСР, коли відпали ідеологічні окови, які не давали вільно розвиватися суспільним наукам в самій Україні.

Належало б дещо зупинитися на проблематиці, яка впродовж півстоліття піднімається на сторінках часопису. Вона доволі різноманітна. Можливо варто розпочати з того, як з самого початку у гострій полеміці з тодішньою офіційною радянською наукою йшло трактування поняття *українська історіографія*, як обґрунтовувалися завдання *історичної науки* до моменту розпаду СРСР у діаспорі, як визначалися *методологія та проблеми історичної схеми України*.

Коли вникнути глибше в поняття *українська історіографія*, то навколо нього, як зрештою й навколо інших понятійних питань суспільствознавчих наук, пройшли жорстокі ідеологічні сутички, з яких в умовах української дійсності довоєнного та повоєнного часів виходила переможницею марксистсько-ленінська концепція розуміння *історіографії*. Зрештою, тоді по іншому й не могло бути. Як зазначено в *Енциклопедії історії України*, протягом «1930-50-х рр. дисциплінарне оформлення історіографії в УСРР – УРСР майже завмерло. З наук[ового] обігу зник і сам термін «українська історіографія». Його замінили дефініції «історіографія історії Української РСР» та «історіографія історії України». А в наступні десятиліття формування дисциплінарного статусу *історіографії* в Україні відбувалося в межах офіційної радянської доктрини. Через те *українська історіографія* «штучно вмонтувалась в загальноросійську схему історії

історичної думки. Зокрема, канонічними стали тези про класову спрямованість історичної думки, єдність духовного та соціально-політичного життя Росії та України»⁹. Тому не випадково по Другій світовій війні в діаспорному середовищі з'явилася ціла низка історіографічних студій Л. Винара, С. Горака, О. Домбровського, Д. Дорошенка, Б. Крупницького, Т. Мацьківа, О. Оглоблина, Я. Пеленського, В. Петрова, Н. Полонської-Василенко, М. Чу-батого та ін.¹⁰. Ті ж прізвища потім нерідко з'являються на сторінках *Українського історика*, і не лише при обговоренні питань історіографії. Вище ми вже згадали про публікацію О. Оглоблина з цього приводу. З другої половини 80-х рр., а особливо після здобуття Україною незалежності, проблеми *української історіографії* стали предметом спільних досліджень діаспорних і материкових українських дослідників.

Питання про місце та специфічні завдання *української історичної науки*, що розвинулася поза Україною, та її співвідношення з материковою поставало окремою проблемою історіографічної дискусії на сторінках *Українського історика*, оскільки у материковій батьківщині практично до кінця 80-х рр. цей процес жорстко контролювався компартійними структурами. Оскільки в підрадянській Україні мали місце *постійні ідеологічні коливання*, у відповідності з якими посилювався або на деякий час послаблювався тиск на *суспільно-політичну думку*, *Українському історикові* доводилося шукати нові підходи до опрацювання питань історіографічно-методологічного характеру. Так, наприклад, коли у 1970-х рр. в Україні наступила чергова хвиля переслідування *вільнодумства*, що, безумовно, стосувалося й об'єктивного висвітлення процесів суспільного розвитку, в *Українському історичному* 1978 р. було передруковано уже двічі згадану статтю О. Оглоблина *Завдання української еміграції на Заході* з коментарем *З перспективи 15 років*. Поява коментаря пов'язувалася з потребою відкласти питання співпраці з материковими виданнями до якогось часу, а самостійно розгортати нові напрямки наукових пошуків у діаспорі, досліджувати самотужки важливі питання з минувшини України, які не вважалися актуальними для радянської історичної науки. На переконання О. Оглоблина, діаспорні вчені мали перебрати на себе завдання «гідно репрезентувати українську історичну науку перед вільним світом і власним народом»¹¹.

Власне з того часу, за задумом його редколегії, *Український історик* набував значення національного престижного видання на міжнародному рівні, оскільки тоді *Український історичний журнал*, що виходив у Києві, не міг бути речником української історичної науки «через свій ідеологічний багаж»¹².

Із здобуттям Україною незалежності стало зрозумілим, що *Український історик*, до якого відкри-

вся вільний доступ, бо до того, він потрапляв до *спехранів*, і то не всі примірники, справді не лише зберіг для українських дослідників минулі здобутки української історичної науки, але й значно їх розширив новітніми трактуваннями основних засад. Так, перший і дотепер єдиний головний редактор часопису Любомир Винар 1983 р. на його сторінках опублікував програмову статтю *Двадцятиліття «Українського історика» (1963-1983) і завдання українських істориків*, у якій, власне, сформулював ті завдання, як він їх тоді розумів. На той час, коли в самій Україні вчені не могли собі дозволити відверто розвивати дійсно *національну концепцію* наукового дослідження власної історії, бо найменші спроби робити щось подібне негайно таврувалися як відхилення від панівної *марксистсько-ленінської концепції*, то був справді важливий крок на міжнародному рівні.

Редактор *Українського історика* визначив щонайменше сім таких завдань:

1) досліджувати центральні теми української історії, які є інтегральною частиною світової історії;

2) впроваджувати у світову історіографію (зокрема в Америці та Європі) національну історичну схему минулого України, базовану на схемі М. Грушевського, та позбутися при цьому комплексу меншовартості відносно української національної історіографії за прикладом російських істориків-емігрантів, які активно впроваджують в американську історіографію російську схему історії Східної Європи;

3) рішуче виступати проти фальсифікацій українського історичного процесу радянською наукою та проти запровадження на батьківщині «штучної історичної схеми» історії України та Східної Європи;

4) систематично опрацьовувати нові архівні матеріали та історичну літературу на Заході з проблематики історії України та української діаспори;

5) активно співпрацювати в історичних та славістичних товариствах Америки та Європи;

6) всіляко допомагати в діяльності українських наукових установ у вільному світі, зокрема в розбудові Українського історичного товариства та його часопису;

7) спричинитися до запровадження курсів української історії в університетах країн поселення українців поза межами України¹³.

Названі завдання доповнював перелік актуальних наукових проектів з різних ділянок української історії та допоміжних історичних дисциплін. З того випливає, що у другій половині 70-х та першій половині 80-х рр. на сторінках часопису було визначене широке коло історіографічних та організаційно-наукових проблем, вирішення яких мало сприяти зміцненню позицій української історичної науки у світі. Нагадуючи слова Дмитра Дорошенка про

те, що «...праця української еміграції...стала поважним вкладом в українську культуру і певним фактором у виборені українському народу місця серед інших культурних народів»¹⁴, можна дійти висновку, що українські історики в діаспорі були свідомі своєї місії.

Що ж до *методології історичних досліджень*, то відверто вчені в Україні змогли заговорити лише з набуттям нашою державою незалежності. Не вимагає особливого дослідження факт, що за радянських часів вчені вдома та на вигнанні керувалися різними підходами до проблем *методології історичної науки*. На жаль, зайвий раз доводиться говорити, що перші були змушені, якщо хотіли, щоб їх праці побачили денне світло, часто вдаватися до езопової мови, хоч, чого гріха таїти, були й такі, котрі вірою і правдою служили панівній системі. Загалом, не були тотожними історіософські засади пошуку провідної ідеї розвитку українського суспільства. У часи, коли на батьківщині над історичними дослідженнями панувала політична цензура, вчені в діаспорі мали можливість вільно висловлювати свою думку, а отже з принципових питань методологічних підходів до висвітлення національної історії чи її окремих аспектів часто займали протилежну позицію до тієї, яка панувала на батьківщині¹⁵.

Чи з моменту виходу перших чисел *Українського історика* автори дописів до нього відразу підіймали методологічну проблематику, сказати б так, у чистому вигляді, чи ні, не беремося ствердно говорити. Однак однією з перших ластівок у цьому напрямку виявилася, на нашу думку стаття Іллі Витановича *Уваги до методології й філософії Михайла Грушевського*, яка вийшла у 1966р. Її автор доволі докладно проаналізував цей важливий аспект суспільствознавчих досліджень¹⁶. Цю ж справу Ілля Витанович продовжив на конференції *Українського історичного товариства*, яка проходила в рамках з'їзду *Американської історичної асоціації* у 1971 р. Там він ще раз підкреслив, що українським історикам необхідно приділяти більше уваги методологічній проблематиці, яка саме тоді набирала популярності у світовій науковій практиці, так само як і питання інтеграції суспільних наук. Підсумовуючи дискусію навколо методологічних проблем на міжнародних конгресах істориків, наукових конференціях впродовж 1960-х рр., Ілля Витанович звернув увагу на загальну тенденцію активного пошуку досконаліших методів історичних досліджень, висловив переконання, що українська історична наука в зарубіжжі має добру нагоду збагачуватися досвідом методологічних дискусій шляхом аналізу їх аргументації та новітніми методологічними підходами¹⁷.

Часопис 1978 р., з метою ознайомлення українських дослідників з новітніми, нетрадиційними на той час, методологічними підходами світової

науки, започаткував спеціальну рубрику *Методологія*. Насамперед він опублікував англomовну статтю знаного американського дослідника Роберта Свірінґи *Social Statistics and Historical Research: A Symbiosis*, у якій йшлося про можливості та досвід проведення досліджень на стикові історії і статистики. Як підкреслював автор матеріалу, від 1960-х рр. тисячі істориків із впровадженням комп'ютерних технологій почали здійснювати історичні дослідження, застосовуючи статистичні методи. Цінність згаданої статті для українських вчених полягала також у тому, що її автор долучив до неї чималу кількість англomовної літератури на цю тему¹⁸.

З початком масового поширення *Українського історика* в Україні та залучення до його редакції материкових учених на сторінках часопису почали з'являтися й їх дописи. Зокрема, нам приємно відзначити, що там з'явилася й робота нашого колеги з Чернівецького університету, який продовжує з нами працювати, Євгена Сахновського – *Сучасна українська історіографія: реальна криза чи термінологічна плутанина*, яка за своїм змістом вийшла на рівень історіософського осмислення дискусійних історіографічних проблем¹⁹.

Одним з найважливіших аспектів *методології*, який досліджується упродовж півстоліття часописом, є проблема вибору певної *історичної схеми*, якою обґрунтовується логіка *історичного процесу* – як у світовому, так і в національному вимірах. Проблема *історичної схеми* та *наукової періодизації* минулого України стала провідною на сторінках *Українського історика*. Йдеться про принципове дотримання *історіографічної схеми історії України*, висуненої свого часу Михайлом Грушевським. Власне кажучи, на цьому ґрунті з ініціативи Любомира Винара розвинувся цілий дослідницький напрям – *Грушевськознавство*. Але про це згодом. Якщо ж говорити про суть *схеми історії України* Михайла Грушевського, то Л. Винар звів її до наступного:

- «Безперервність і нерозривність українського історичного процесу від ранньої історичної доби через середньовіччя аж до нового періоду історії України»;
- історичний процес охоплює цілість діяння і життя українського народу на всій його території «у контексті культурного, суспільно-політичного, релігійного, правового і державного розвитку»;
- Київська держава була «втвором одної народности, українсько-руської», а Володимиро-московська – «другої, російської»;
- Нераціональне поєднання історії Київської держави з Володимиро-московським князівством XIII-XIV ст. – «Київський період перейшов не в володимиро-московський, а в галицько-волинський XIII в., а потім в литовсько-польський XIV-XVI»;

- «Володимиро-московська держава не була ні спадкоємицею, ані наступницею Київської, вона виросла на своїм корені...»;
- «концепції... «общерусской народности» і общерусской історії» ... не є науковими і їх треба відкинути»;
- Внаслідок впровадження цих концепцій російських істориків «історія україно-руської народности зісталася не тільки без початку, а у виді якихось кавалків..., не пов'язаних між собою органічно, розділених прогалинами»;
- білоруська народність «пропадає зовсім» на основі російської схеми;
- «в історичних дослідках головна увага повинна бути перенесена з історії держави на історію народу...»;
- Найбільш раціональним в дослідженні східноєвропейської історії є реконструкція і «представлення історії кожної народности в її генетичнім переємстві від початків аж до нині»²⁰.

На сторінках часопису на протязі його виходу, поряд з уже згаданими проблемами, чільне місце посідають питання спеціальних галузей історичної науки, історичного джерелознавства, археографії, біоісторіографії. Ми ж хочемо на закінчення нашої розвідки привернути увагу лише до того, що впродовж тривалого часу називається *Грушевськознавством* і що нерозривно пов'язане з вище висловленими думками про історіографічну схему історії України.

Ми написали означення із заголовної літери, щоб виділити його перед початком розмови про нього. Справді, Михайло Грушевський був не просто провідним ученим в галузі української історії, а й, без сумніву, він міг гідно представляти її на світовому рівні. Немає потреби говорити про обсяги тієї наукової спадщини, яку він нам залишив. Проте, разом з розгортанням *соціалістичного будівництва*, яке обернулося величезною трагедією для українського народу в усіх сферах суспільного життя, постраждала і суспільствознавча наука, насамперед її історична галузь. Немає тут особливої потреби широко на цю тему говорити, бо вона обговорюється протягом багатьох десятиліть, а в Україні відверто – з кінця 80-х – початку 90-х рр. минулого століття.

Коли і ким започаткований сам термін *Грушевськознавство* ми достеменно стверджувати не можемо. Однак, схилиємося до думки, що його авторство вийшло з діаспорного середовища і належить Любомирові Винареві. Хоч як початок сучасного наукового трактування історичного процесу формування української нації, української державності, належить, безумовно тому, іменем якого названо напрям – Михайлові Грушевському. Проте, як слушно написала Алла Атаманенко у своїй фундаментальній праці, згаданій нами на початку запропонованого матеріалу, з кінця 20-х – початку

30-х рр. минулого століття дослідження життя і творчості Михайла Грушевського з відомих причин стало неможливим²¹. Тому після Другої світової війни відкрито воно продовжилося в діаспорному середовищі. Хоч ніхто не думає, що в Україні не чинилися спроби повернення до наукового обігу спадщини видатного українського мислителя. Ми цілком поділяємо точку зору Алли Атаманенко з цього приводу, викладену на сторінках згаданої праці²². Один з нас був дуже добре знайомий із згаданим нею Федором Шевченком, співпрацював з ним у ті часи, коли він очолював *Український історичний журнал*, *Інститут археології* тодішньої АН УРСР та, зрештою й в наступні роки. Його стаття *Чому Михайло Грушевський повернувся в Радянську Україну*²³ сколихнула наукову громадськість, хоч самому авторові принесла значні прикроси в умовах тодішньої дійсності. В силу тих обставин, які панували в Україні, часопис повернувся обличчям до спадщини М. Грушевського вже в незалежній Україні.

Отже, нічого дивного немає в тому, що *Грушевськознавство* набуло повного розвитку поза межами України. А нинішні покоління дослідників спадщини Грушевського в Україні можуть завдячувати тим українським дослідникам, яких доля виштовхнула за межі батьківщини. Не вдаючись до деталізації проблеми, зазначимо, що перші публікації щодо вивчення спадщини Грушевського з'явилися ще до закінчення війни і систематично з'являлися впродовж наступних десятиліть. Їх авторами, до речі, були науковці не лише українського походження і друкувались вони не тільки в україномовних виданнях. Зацікавлені можуть знайти з цього приводу цікаві речі на сторінках згаданої праці Алли Атаманенко.

Ми ж хотіли б, бодай побіжно, привернути увагу до того, як формувалося *Грушевськознавство* на сторінках *Українського історика*. Перш за все, ще у 1966 р. у 1-2 числах, були опубліковані праці О. Оглоблина, Л. Винара, І. Витановича, О. Домбровського, М. Ждана та ін. Там же було також опубліковано *Звернення Українського історичного товариства з нагоди 100-ліття народин Михайла Грушевського*. Власне, саме цей факт нинішні дослідники розглядають як започаткування нової наукової українознавчої дисципліни – *Грушевськознавства*²⁴.

На нашу думку, яка збігається з позицією інших дослідників²⁵, теоретичні засади *Грушевськознавства* як міждисциплінарної галузі знань вперше Любомир Винар сформулював у 1984 р. у статті *Думки з приводу п'ятдесятих роковин смерті Михайла Грушевського: Вступ до грушевськознавства*²⁶. За нею послідував цілий ряд робіт, і не тільки Л. Винара, в яких набула подальшого розвитку висунена ним ідея, і справді, українська наука збагатилася новим напрямком суспільствознавчих дос-

ліджень. Нам, в рамках поданої роботи немає потреби глибше розвивати цю думку. Зацікавлених відсилаємо до згадуваної праці Алли Атаманенко, на сторінках якої детально її розписано²⁷.

Хочемо лише з приємністю відзначити, що до справи розвитку та поширення *Грушевськознавства*, а також науково-видавничої діяльності *Українського історика* суттєво доклалися науковці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, заснувавши у себе осередок УІТ. У Чернівцях спільно зі *Світовою науковою радою Світового конгресу українців* проведено два потужних міжнародних конгреси – *Перший міжнародний конгрес українських істориків* (2000) та *V конгрес Міжнародної асоціації українців*, проведено також ряд міжнародних і загальноукраїнських конференцій, присвячених діяльності *Українського історика* та *Українського історичного товариства*, видано ряд публікацій творів Любомира Винара, матеріалів конгресів та конференцій тощо²⁸.

Давно відійшло в історію колишнє протистояння *Українського історика* та *Українського історичного журналу* за ідеологічними мотивами. Обидва часописи є визнаними фаховими виданнями українських вчених як в Україні, так і поза її межами. Більше того, переважна більшість накладу *Українського історика* друкується в Україні, а до складу його редколегії входять науковці, які живуть і працюють на батьківщині.

Не буде перебільшенням сказати на завершення, що за півстоліття свого існування *Український історик* не просто пройшов випробування часом, а й здобув репутацію одного з провідних видань сучасності.

¹ Сакада Л. «Український історик»: генеза, тематика, постаті. – Нью-Йорк, Київ: В-во ім.Олени Теліги, 2003.

² Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність (1965-1991). – Острого: В-во Національного університету «Острозька академія», 2010.

³ Сакада Л. Назв. праця. – С. 7.

⁴ Сакада Л. Назв. праця. – С. 37-38.

⁵ Український історик. – 1995. – Ч. 1-4. – С. 249.

⁶ Сакада Л. Назв. праця. – С. 38-39.

⁷ Винар Л. На службі історичної науки: 25-ліття «Українського історика», 1963-1988 // Український історик. - 1988. - Ч. 1-4. – С. 17.

⁸ Сакада Л. Назв. праця. – С. 41-42, 78-79.

⁹ Енциклопедія історії України. Т.3. – Київ: Наукова думка, 2005. – С. 587.

¹⁰ Там само. – С. 586.

¹¹ Український історик. – 1978. – Ч.4. – С. 63.

¹² Український історик. – 1978. – Ч.1-3. – С. 189;1975. – Ч.1-2. – С. 6.

¹³ Винар Л. Двадцятиліття «Українського історика» (1963-1983) і завдання українських істориків // Український історик. – Ч.2-4. – С. 21-22.

¹⁴ Дорошенко Д. Справа організації української наукової праці на еміграції // Український історик. – 2001. – Ч.1-4. – С. 86; Макар Ю., Макар В., Історія України – понад усе // Україна-Європа-світ. Міжн. зб. наук. праць. – Вип.9. – Тернопіль, 2012. – С. 188-197.

¹⁵ Див.: Сакада Л. Назв. праця. – С. 99-112.

¹⁶ Витанович І. Уваги до методології й історіософії Михайла Грушевського // Український історик. – 1966. – Ч.1-2. – С. 32-51.

¹⁷ Український історик. – 1972. – Ч.1-2. – С. 147-148.

¹⁸ Український історик. – 1978. – Ч.1-3. – С. 90-101.

УДК: 321.015

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

Ірина Цікул. Теоретико-методологічне обґрунтування парламентаризму в сучасній політичній науці. У статті здійснюється аналіз основних теоретико-методологічних підходів до обґрунтування парламентаризму в сучасній політичній науці. Виходячи з того, парламентаризм як метод забезпечення політичної влади окремих соціальних прошарків суспільства або всього народу виступає сферою наукового інтересу юристів, політологів і соціологів, автор зосереджує свою увагу на визначенні місця парламенту в механізмі здійснення державної влади в рамках теорій «верховенства парламенту», «рівноваги влади», «кабінетного правління» та «самостійного мандата». Проведений аналіз вказує на те, що труднощі у визначенні парламентаризму полягають, насамперед, у тому, що він не є якоюсь застиглою формою, оскільки з одного боку, парламентаризм виявляється в різних країнах по-різному, а з іншого – змінюється в рамках однієї і тієї ж країни.

Ключові слова: парламент, уряд, суверенітет, парламентаризм, парламентська монархія, конституційний механізм, «верховенство парламенту», «рівновага влади», «кабінетне правління», «самостійний мандат».

Ірина Цікул. Теоретико-методологическое обоснование парламентаризма в современной политической науке. В статье осуществляется анализ основных теоретико-методологических подходов к обоснованию парламентаризма в современной политической науке. Исходя из того, парламентаризм как метод обеспечения политической власти отдельных социальных слоев общества или всего народа выступает сферой научного интереса

¹⁹ Український історик. – 2001. – Ч.1-4. – С. 118-134.

²⁰ Винар Л. Значення Михайла Грушевського в українській і світовій історії // Український історик. – 1999-1992. – Ч. 3-4/1-4. – С. 21-22.

²¹ Атаманенко А. Назв. праця. – С. 504.

²² Там само. Див.: С. 504-505 ін.

²³ Див. : Український історичний журнал. – 1966. – № 2. – С. 13-30.

²⁴ Атаманенко А. Назв. праця. – С. 517.

²⁵ Див., наприклад: Там само. – С. 528.

²⁶ Український історик. – 1984. – Ч. 1-4. – С. 7-20.

²⁷ Атаманенко А. Назв. праця. – С. 528-538.

²⁸ Архів родини Макарів.

© **Ірина Цікул**
(м. Чернівці)

юристов, політологів і соціологів, автор концентрує своє внимание на определении места парламента в механизме осуществления государственной власти в рамках теорий «верховенства парламента», «равновесия властей», «кабинетного правления» и «самостоятельного мандата». Проведенный анализ указывает на то, что трудности в определении парламентаризма заключаются, в первую очередь, в том, что он не является какой-то застывшей формой, поскольку с одной стороны, парламентаризм проявляется в разных странах по-разному, а из другой – может изменяться в рамках одной и той же страны.

Ключевые слова: парламент, правительство, суверенитет, парламентаризм, парламентская монархия, конституционный механизм, «верховенство парламента», «равновесие властей», «кабинетное правление», «самостоятельный мандат».

Iryna Tsikul. Theoretical and Methodological Foundations of Parliamentarism in Modern Political Science. The paper analyzes the key theoretical and methodological approaches to understanding parliamentarism in modern Political Science. Given the fact that parliamentarism as a method of providing political power of certain social strata or of the entire nation belongs to the area of research interests of lawyers, political scientists and sociologists, the author focuses on identifying the place of parliament in the state power mechanism under the theories of «parliamentary supremacy», «balance of power», «desk management» and «independent mandate». The analysis indicates that the main difficulty while determining parliamentarism is that it is not a kind of a frozen form, because on the one hand, in different countries it appears in various